

HAVA HUKUKUNUN DOĞUŞU VE HAVA SAHALARININ STATÜSÜ

Yusuf KAÇAN (*)

Hava Hukukunun asıl adı Sivil Havacılık hukukudur. Kapsamı içinde, değişik hukuk dallarının ilgi alanına giren konular bulunması sebebiyle, karışık gibi görünmesine karşın Hava Hukuku, karışık değil ancak karmaşık bir hukuk dalıdır.

Günümüz hukuk kaynaklarına temel oluşturan meraklı Roma Hukukçuları, en sonunda havaya da merak sarmışlar ve şu soruların cevabını aramışlardı;

Hava Res Communis (müşterek) midir?, yoksa Res Nullius (Hiç Kimsenin Olmayan) mıdır?

Romalılara göre, Hava sahiplenemez. O zaman herkese ait (Res Communis) tir. Günümüzde de, bir takım gazların karışımından teşekkül eden ve teneffüs ettiğimiz havanın; müşterek yani herkese ait olduğu kabul edilir ve bu konuyla medeni hukuk, ticaret hukuku, idare hukuku ve çevre hukuku ilgilenmektedir. Hava hukuku ise, içinde uçulabilen ve haberleşilebilen hava sahası ile ilgilenir ve havadan ağır cisimlerin uçurulması ile önem kazanmıştır. Bu nedenle Hava Hukukunun tarihi bir bakıma balonların uçurulması ile başlamış, uçaklarla uçabilme imkanı doğduktan sonra havacılığın gelişmesi ile birlikte kendisi de gelişmiş ve halen gelişmekte olan eni bir hukuk dalı olarak hukuk düzeni içinde vazgeçilmez yerini almıştır.

(*) Hukukcu/Kpt.Pilot

Balonların ciddi bir şekilde Hava Hukuku açısından ilk defa kullanılması, 1870 yılında Almanların Paris kuşatması sırasında, Fransızlar tarafından taşraya haber gönderilmesi ve bazı insanların kaçırılması amacıyla gerçekleştirildi. Bu balonlar, sevk ve idare kabiliyeti olmayan sadece yönlendirilmesi hava koşullarına göre ayarlanabilen tipte balonlardı (Bu arada balonu icad eden Mongolfiye kardeşleri birer havacı olarak saygıyla anıyoruz). Daha sonra sevk ve idare kabiliyeti olan balonlar (ZEPPELLIN), ilk kez birinci Dünya Şavasında Almanlar tarafından kullanılmıştır.

Balonların bu şekilde savaşlarda kullanılabileceğinin anlaşılması üzerine, 1899 yılında Hollanda'nın LA HAYE kentinde, "I. La Haye Barış Konferansı" adını taşıyan ve Balonlardan mermi atılmasının yasaklanmasına ilişkin bir beyanname imzalanmıştır. İlk uçağın yapımını takiben (Yine saygıyla anmalıyız ki; ilk uçaklar 1904 yılında hemen hemen aynı zamanlarda Amerikalı WRIGHT kardeşler ve Fransız BLERIoT tarafından yapılmıştır.) uçuşun gerçekleşmesi ile, o ana kadar düşünülmeyen bir sorun ortaya çıktı, zira daha önce, uçağın barışçıl maksatlarla kullanılacağı düşünülüyordu. Sorun şuydu; hava sahalarının hukuki statüsü ne olacaktı? Uçaklar barışçıl amaçların dışında kullanılırsa ne olacaktı? Nitekim korkulan kısa süre sonra başa gelecekti. 1914'de I. Dünya Şavaşı çıkacak ve süratle gelişen havacılık barışçıl olmayan maksatlarla da kullanılacaktı.

Bu gelişmeler yanında 1907 yılında II. LA HAYE konferansında, Balonlardan mermi atılmasının yasaklanması kararı alınarak uluslararası bir düzenleme yapıldı. Daha sonra 26 Temmuz 1913 yılında, Fransızlarla Almanlar imzaladıkları bir anlaşmayla, hava sahalarının hukuki statüleri ile ilgili olarak, hava sahalarının serbest olduğuna dair karar aldılar. Burada hava sahası serbesttir denmekteydi. Bu anlaşma havacılıkla ilgili ilk anlaşma olarak kabul edilmektedir.

Bu anlaşmanın yapılmasından sonra ortaya yeni bir sorun çıkıyor ve deniyor ki; hava sahası serbest mi olmalıdır yoksa, devlet egemenliğinde mi olmalıdır? Hava sahası serbest olursa, o zaman isteyen devletin uçağı istediğı gibi gelip geçebilir. Hava sahasında egemenlik söz konusu olursa, hava sahasında ilgili devletin kural-ları geçerli olur.

Hava sahasının hukuki statüsü hakkındaki görüşler ikiye ayrılıyor;

1. Hava sahasının serbest olduğunu savunan görüşler,
2. Hava sahasının devlet egemenliğine tabi olduğunu savunan görüşler.

Fransız hukukçular önce hava sahası serbesttir demişler sonra bu serbestiye Eyfel kulesi yüksekliğı kadar sınır getirmişlerdir. Yani Eyfel Kulesi yüksekliğine (Yaklaşık 300 metre) kadar devletin egemenliğı olsun, bundan yukarısında olmasın diyorlar. Doktrinde serbestlik görüşü pek tutulmuyor. Bugün kabul gören görüş, hava sahasının devlet egemenliğine tabi olduğunu savunan görüştür.

Birinci Dünya Savaşı bittikten sonra 1919 Paris, 1926 Madrit (Ibero-Amerikan) ve 1928 Havana (Pan-Amerikan) anlaşmaları ile egemenlik görüşü teyit ediliyor. Daha sonra yapılan uluslararası anlaşmalar bu görüş doğrultusunda hazırlanıp imza altına alınıyor.